

ملک‌ری

بررسی تاریخ، فرهنگ، هنر و زندگی
مردم ری از زمان مادها تا پهلوی

علیرضا کورش‌لی

سرشناسه: کورش‌لی، علیرضا، ۱۳۵۰-؛ Koroshli, Alireza
عنوان و نام پدیدآور: مُلک ری: بررسی تاریخ، فرهنگ، هنر و زندگی مردم ری از زمان مادها تا پهلوی /
علیرضا کورش‌لی.

مشخصات نشر: تهران: نشر با هم، ۱۴۰۲.

مشخصات ظاهری: ۵۱۶ ص.: مصور (رنگی).

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۴۵۲-۵۴-۰

وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه: ص ۵۱۳-۵۱۶.

عنوان دیگر: بررسی تاریخ، فرهنگ، هنر و زندگی مردم ری از زمان مادها تا پهلوی.

موضوع: ری -- تاریخ؛ Rey (Iran)--History

موضوع: ری -- آثار تاریخی؛ Ray (Iran)--Antiquities

رده‌بندی کنگره: DSR۲۰۸۹

رده‌بندی دیوبی: ۹۵۵/۱۲۶

شماره کتابشناسی ملی: ۹۵۱۳۱۰۲

ملک ری

علیرضا کورش‌لی

طراح جلد: امیرمهدی کورش‌لی

نوبت چاپ: اول، ۱۴۰۳

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

چاپ و صحافی: تاجیک

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۴۵۲-۵۴-۰

تهران، شهرک اکباتان، فاز ۱، بازارچه شماره ۹

۶۶۹۶۴۱۶۴-۴۴۶۵۱۵۹۴

میدان انقلاب، خیابان منیری جاوید، کوچه وحید، پلاک ۱، واحد ۴.

تلفن ۶۶۴۱۳۷۲۶-۶۶۹۶۰۶۰۳

www.samirpublication.ir

۴۵۰,۰۰۰ تومان

فهرست مندرجات

۹.....	پیشگامان پژوهش تاریخ ری
۱۳.....	مقدمه
۲۰.....	نگاهی گذرا بر تاریخ ری
۲۰.....	پیش از اسلام
۲۲.....	پس از اسلام
۲۹.....	تاریخ ری از نگاهی دیگر
۳۰.....	ساختار ری به هنگام رونق و آبادانی
۳۳.....	آب و هوای ری
۳۵.....	زبان مردم ری
۳۷.....	خانه‌های مردم ری
۳۸.....	حمام‌های ری
۳۸.....	لباس مردم ری
۳۸.....	تأثیر جغرافیا بر اقتصاد ری
۴۱.....	تأثیر جغرافیا بر تاریخ سیاسی ری
۴۸.....	عوامل تخریب‌کننده ری
۴۹.....	اهمیت مذهبی ری در تاریخ معاصر
۵۰.....	جاده ابریشم و تأثیر آن بر تمدن و رونق صنایع دستی ری
۵۳.....	جایگاه شهرری در مناسبات سیاسی و نظامی سامانیان و آل بویه
۵۸.....	تصاحب ری توسط آل بویه با امضای قرارداد صلح

۵۹.....	توافق سامانیان و آل بویه بر سر تصاحب ری
۶۲.....	اتحاد سامانیان و وشمگیر برای تصرف ری و حمله بر آل بویه
۶۳.....	توافق مجدد دو سلسله در مسأله ری
۶۵.....	محله‌های باستانی ری
۶۵.....	گسترش مکانی شهرری در طول زمان
۶۶.....	ویژگی‌های کالبدی شهرری در سده‌های نخستین اسلام
۶۷.....	تقسیمات ری پس از توسعه در دوران اسلامی
۶۸.....	ری در دوران سلجوقی
۶۸.....	محله‌های ری در دوران سلجوقی
۶۹.....	محله‌های سنی‌نشین ری
۷۰.....	انحطاط زندگی شهری در ری پیش از حمله مغول
۸۰.....	کوچه‌ها و خیابان‌های ری
۸۳.....	دروازه‌های ری
۹۵.....	مساجد ری
۹۸.....	آثار تاریخی و باستانی ری
۹۹.....	چشمه علی
۱۲۰.....	باروی ری
۱۲۸.....	تپه میل (آتشکده‌ی ساسانی یا آتشکده‌ی بهرام)
۱۳۵.....	استودان گبرها (برج خاموشان یا دخمه)
۱۴۰.....	قلعه گبری
۱۴۴.....	دژ رشکان
۱۴۷.....	برج طغرل (برج مقبره)
۱۵۴.....	زندان هارون (آتشکده‌ی ساسانی)
۱۶۰.....	ارگ سلجوقی
۱۶۱.....	قلعه طبرک
۱۶۲.....	تپه معمورین رباط کریم

۱۶۴	تپه باستانی عشق آباد (اشک آباد).....
۱۷۱	برج نقاره خانه.....
۱۷۵	برج اینانج (گنبد فخرالدوله).....
۱۷۸	محوطه باستانی.....
۱۷۸	گورستان زیرین و زیرین.....
۱۷۹	یخچال طبیعی کلین.....
۱۸۴	آبانبار آراد.....
۱۸۷	کاروانسرای شاه عباسی ری.....
۱۹۰	کاروانسرای کنارگرد.....
۱۹۲	قلعه قاچاقچ.....
۱۹۵	تالاب عشق آباد.....
۱۹۶	خانه ی اربابی (قلعه عظیم آباد).....
۱۹۷	آسیاب ری.....
۲۰۱	عمارت بادگیر ری (بادگیر عمادآورد).....
۲۰۴	تپه مرتضی گرد.....
۲۰۵	محوطه باستانی کهریزک.....
۲۰۶	محوطه باستانی طالب آباد.....
۲۰۷	محوطه باستانی نجیر خاقلق.....
۲۰۹	قلعه سنگی (کاروانسرای سنگی).....
۲۱۳	خانه فخرالدوله کهریزک.....
۲۱۵	کارخانه قند کهریزک.....
۲۱۶	پل صفوی حسن آباد.....
۲۱۷	سفال های زرین فام ری.....
۲۲۴	سکه ها، کتیبه ها و یافته های تاریخی در منطقه ری.....
۲۳۲	معادن ری.....
۲۳۴	هنر پارچه بافی در ری.....

۲۴۰	غذا و سوغات ری
۲۴۷	امامزاده‌ها و بقاع متبرکه
۲۴۹	آرامگاه حضرت عبدالعظیم حسنی ^(ع)
۲۷۵	امامزاده حمزه ^(ع)
۲۸۱	امامزاده طاهر ^(ع)
۲۸۵	بقعه امامزاده عبدالله
۲۹۰	بقعه ابن بابویه
۲۹۹	بقعه امامزاده ابوالحسن
۳۰۲	بقعه امامزاده ابراهیم و اسماعیل (قلعه شیخ)
۳۰۴	بقعه بی بی زبیده ^(س)
۳۰۶	بقعه سه دختران
۳۰۹	بقعه بی بی شهربانو
۳۱۲	مقبره شیخ کیلی
۳۱۴	بقعه امامزاده ابراهیم و اسحاق
۳۱۸	بقعه جوانمرد قصاب
۳۲۲	سقاخانه‌های ری
۳۲۷	کتابخانه‌های ری
۳۲۹	معماری و شهرسازی ری
۳۳۱	شهرسازی ری در تاریخ
۳۴۱	بازارها و تجارت در ری
۳۴۶	دین و باورهای مذهبی مردم ری
۳۵۳	برخی عالمان، دانشمندان و مفاخر ری
۳۵۳	ابن قبه رازی
۳۵۳	ابوحاتم رازی
۳۵۴	ابوعلی مسکویه
۳۵۶	ابوالفتوح رازی

۳۶۱		ابوالمعالی رازی
۳۶۳		امین احمد رازی
۳۶۴		بندار رازی
۳۶۵		بهاءالدوله رازی
۳۶۶		سدیدالدین محمود حمصی رازی
۳۶۷		عبدالجلیل قزوینی رازی
۳۷۰		فخرالدین رازی
۳۷۳		قطبالدین رازی
۳۷۶		محمدین زکریای رازی
۳۷۹		محمدین یعقوب کلینی رازی
۳۸۰		نجمالدین رازی
۳۸۳		ابن کربویه رازی
۳۸۴		بزرگان علمی و دینی منسوب به روستاهای اطراف ری
۳۹۲		ری در سفرنامه‌ها
۳۹۳		۱. سفرنامه ابودلف ۳۴۱ق/ ۹۵۲م
۳۹۳		۲. سفرنامه کلاویخو ۱۴۰۴م/ ۸۰۶هق
۳۹۴		۳. سفرنامه شاردن سال ۱۸۷۱ به بعد
۳۹۴		۴. سفرنامه اولیویه ۱۷۹۶م
۳۹۴		۵. سفرنامه اصفهان و کاشان و قم و طهران ۱۲۲۷هق
۳۹۵		۶. سفرنامه بارون فیودور کروف ۱۸۳۴-۱۸۳۵م
۳۹۵		۷. خاطرات لیدی شیل ۱۸۵۰م
۳۹۵		۸. روزنامه وقایع سفر کربلای معلی ۱۲۷۲هق/ ۱۸۵۵م
۳۹۶		۹. سفرنامه عضدالملک به عتبات ۱۲۸۳هق/ ۱۸۶۶م
۳۹۶		۱۰. سفرنامه بنجامین ۱۸۸۲-۱۸۸۵م
۳۹۷		۱۱. یک سال در میان ایرانیان ۱۸۷۱-۱۸۸۸م
۳۹۷		۱۲. ایران و قضیه ایران ۱۲ ۱۸۸۹م

۳۹۷	۱۳. بیست سال در ایران ۱۸۹۱-۱۹۱۰م.
۳۹۸	۱۴. تصویرهایی از ایران ۱۸۹۲م.
۳۹۸	۱۵. سفرنامه سرپرسی سایکس ۱۸۹۳م.
۳۹۹	۱۶. سفرنامه جکسن ۱۹۰۳م.
۳۹۹	۱۷. به سوی اصفهان ۱۹۰۴م.
۳۹۹	۱۸. ایران امروز ۱۹۰۶-۱۹۰۷م.
۴۰۰	۱۹. سفرنامه صفاءالسلطنه نائینی ۱۲۹۹-۱۳۰۰
۴۰۰	۲۰. سفرنامه فرد ریچاردز ۱۹۲۶م ۱۳۰۵ش
۴۰۰	۲۱. سفرنامه بلوشر ۱۹۴۹م.
۴۰۲	حسینیه‌های قدیمی و معروف شهرری
۴۰۸	مراکز آموزشی ری بعد از اسلام.
۴۲۰	ماشین دودی (ورود تکنولوژی حمل و نقل به ایران)
۴۲۸	ورود تلفن به ری
۴۳۱	مهم‌ترین خانه‌های تاریخی ری
۴۳۵	تأثیر گرایش‌های مذهبی در تشکیل محلات در ری
۴۳۷	ویژگی‌های کالبدی شهرری در سده‌های نخستین اسلام
۴۳۸	مذهب در ری
۴۳۹	محله‌های ری در دوران سلجوقی
۴۴۱	محله‌های سنی‌نشین ری
۴۴۱	انحطاط زندگی شهری در ری پیش از حمله مغول
۴۴۶	بخش‌ها و روستاهای ری (از گذشته تا کنون)
۵۰۱	عکس‌های تاریخی از آثار و بناهای ری
۵۱۳	منابع

مقدمه

شهرهای تاریخی، گنجینه‌های گرانبهائی از زندگی‌ها، نبردها، حکومت‌ها و حوادث آن دوران و در معنی کلی‌تر، شهرهای تاریخی و تاریخ روی داده در آنها، هر یک جزئی از سرمایه‌های فرهنگی و تاریخی یک جامعه هستند.

ملک ری سرزمینی است باستانی که بنابر مطالعات و حفاری‌های باستان‌شناسی اریک اشمیت^۱ در محل تپه‌ی چشمه علی به هزاره‌ی پنجم قبل از میلاد می‌باشد. قدیمی‌ترین محلی که نام ری در آن دیده می‌شود کتیبه‌ی بیستون است. این کتیبه در سال ۵۱۹ قبل از میلاد نوشته شده است و این شهر را در آن زمان «رگا» می‌خواندند. گستره‌ی وسیع ری پیشینه‌ای حدود هشتاد سال دارد.

ری، از نظر قدمت تاریخی، هم عصر بابل و نینوا است و از زمان قبل از مادها زندگی در آن وجود داشته است. جهانگردان و تاریخ‌نگاران فراوانی در قرن‌های مختلف، درباره ری مطالبی نگاشته‌اند: از جمله ابن فقیه در سده سوم هجری، ری را عروس زمین و چهارراه دنیا و حلقه اتصال خراسان و گرگان و عراق و طبرستان دانسته است. احمد بن جیهانی در قرن پنجم، نوشته است که از عراق تا نیشابور، شهری بزرگ‌تر از ری نبوده است، حمدالله مستوفی در قرن هشتم هجری در کتاب نزهةالقلوب، ری را اُم‌البلاد ایران خوانده و گفته است که این شهر را به دلیل قدمتش، شیخ‌البلاد می‌دانند.

۱. استاد مؤسسه خاورشناسی دانشگاه شیکاگو بود و پژوهش‌های گسترده‌ای از سال ۱۹۳۴ تا ۱۹۳۹ در مناطق مختلف ایران نظیر تخت جمشید انجام داد. اشمیت همچنین اولین کاوش علمی در چشمه علی شهر ری را از سال ۱۹۳۴ م. تا ۱۹۳۶ م. انجام داد که به دلیل مرگ زود هنگام وی، جز گزارشی مختصر چیزی از نتایج این کاوش‌ها منتشر نشد.

در زمان قاجاریه و پهلوی اول، به ری، زاویه مقدسه گفته می‌شد و در ۲۵ فروردین ۱۳۱۷ش ابلاغ رسمی شد که به این شهر، نام تاریخی آن، ری، گفته شود. ری بعد از ظهور اسلام و در سده‌های نخستین آن، از مهم‌ترین شهرها بوده و به غیراز بغداد و نیشابور شهری با آن قابل رقابت نبوده است.

نکته‌ی مهم دیگر در تاریخ ری جایگاه و موقعیت استراتژیک این شهر است، ری برای بسیاری از افراد از جمله جهان‌گشایان و جهان‌گردان دارای اهمیت بوده است.

به دلیل اهمیت استراتژیک منطقه‌ی ری، این منطقه همواره مورد تاخت و تاز و حملات متعدد سپاهیان مختلف قرار گرفته است که در نوع خود از لحاظ تلفات انسانی و خرابی‌های شهر بی‌نظیر است به طوری که تسلط بر آن، زمینه‌ی حکومت بر بخش وسیعی از ایران را هموار می‌ساخت، به همین خاطر پادشاهان و کشورگشایانی که در پی تسلط بر سراسر ایران بودند مجبور بودند تا به این سرزمین دست یابند و به این ترتیب از آن به عنوان پایگاهی مطمئن استفاده کرده و به نقاط دیگر لشکرکشی کنند. همچنین موقعیت طبیعی ری باستان نیز به گونه‌ای بود که مرکز بازرگانی برای نواحی مختلف کشور محسوب می‌شد و علاوه بر تجارت داخلی، قرار گرفتن آن در مسیر جاده‌ی ابریشم، بر سر راه چین به بین‌النهرین، این شهر را به مرکز تجاری فعال در عرصه‌ی بین‌المللی تبدیل کرده بود. به این ترتیب تردد کاروان‌های متعدد تجاری داخلی و خارجی و اهمیت استراتژیکی که شهر داشت، نقش و جایگاه ری را به عنوان یکی از مهم‌ترین شهرهای پیش از اسلام و پس از آن بالا برده بود. ری با داشتن بازارهای متعدد و فعال، امکانات لازم برای رفت‌وآمد کاروان‌ها را نیز فراهم می‌کرد و با حضور افرادی از نقاط مختلف جهان، در کنار فعالیت‌های تجاری، تلاقی و آشنایی فرهنگ‌های مختلف و شکل‌گیری عناصر مختلف فرهنگی در آن صورت می‌گرفت که در نتیجه، این شهر به یکی از پرتکاپوترین فرهنگ‌های شهری ایران به ویژه در دوره‌ی اسلامی تبدیل شده بود.

مدتها پیش از آنکه ویرژیل شاعر لاتین، واژه‌ی شرق را به کار برد، مردم مغرب زمین با شرق جهان آشنایی داشتند و بعدها نیز برای مطالعه و شناخت بیشتر ایران که در شرق واقع شده بود، تلاش‌های مختلفی انجام دادند. در سده‌های میانه نام ری بود و در نوشته‌های اندیشمندان غربی دیده می‌شد. جهانگردان اروپایی از دوره‌ی ایلخانان مغول به دلایل سیاسی، اقتصادی و

فرهنگی راهی شرق شدند و از زمان تیموریان و ترکمانان تعاملات این افراد با ایرانیان افزایش یافت و از دوره صفویه تا پایان دوره قاجار، افراد زیادی به عنوان جهانگرد، کارشناس سیاسی و نظامی، سفیر، کنسول، وزیر مختار، فیلسوف و دانشمند، مبلغ مذهبی و یا حتی برای مقاصد جاسوسی به ایران آمدند و نتایج مطالعات و مشاهدات خود را در قالب اسناد و مدارک، سفرنامه و گزارش‌های گوناگون گردآوری و تدوین کردند که از جنبه‌های مختلف اهمیت دارند. البته نمی‌توان برخی بدینی‌ها و غرض ورزی‌های موجود در این نوشته‌ها را انکار کرد اما با این وجود، چنین منابعی از نظر تاریخی، باستان‌شناسی، جامعه‌شناسی و مردم‌شناسی دارای اهمیت هستند و حتی این منابع، قسمت‌هایی از ایران را که برای ایرانیان ناشناخته بود، مورد شناسایی قرار داده‌اند. در محدوده‌ی شهر تاریخی ری و تهران، توجه جهانگردان را از پانصد سال پیش می‌توان مشاهده کرد و سپس با انتخاب شدن تهران به عنوان پایتخت، مراودات و ارتباطات جهان غرب با این منطقه بیشتر شد.

تیمور یکی از سلاطینی بود که در سال ۷۲۱ قمری بر سمرقند تسلط یافت و در سال ۷۹۳ قمری دشت قپچاق و مسکو را تسخیر کرد و از سال ۸۰۳ قمری به بعد غرب آسیا زیر سلطه‌ی او قرار گرفت. در آن دوران «سوم» پادشاه اسپانیا بود و دوتن از فرستادگانش در انقره به سال ۸۰۵ قمری مورد عنایت تیمور قرار گرفته بودند و بر همین مبنای یک سال بعد، هانری نماینده‌ی ویژه‌ی خود به نام «کلاویخو» را که از خاندان نجبا و اشراف بود، همراه با یک کشیش و یک صاحب‌منصب نظامی به منظور سیاحت به منطقه‌ی تحت تسلط تیمور فرستاد. این سفر یک قرن پس از جهانگردی مارکوپولو بود و کلاویخو پس از مدت‌ها کشتیرانی و عبور از کشورهای مختلف به قسطنطنیه (استانبول) رسید. کلاویخو از دریای سیاه عبور کرد و در ادامه‌ی مسیر از تبریز، سلطانیه، ری، جاجرم و نیشابور عبور کرد و از راه بلخ خود را به سمرقند، پایتخت تیمور رساند.

کلاویخو در میان مطالبی که در توصیف سفرش نوشته است به دیدار از تهران و ری نیز اشاره کرده و در بخشی از آن چنین نوشته است: «شهر تهران محلی است بسیار پهناور و بر گرد آن دیواری نیست و جایگاهی خرم و فرح‌زا است که در آن تمام وسایل آسایش یافت می‌شود. اما آب و هوای آنجا آن‌چنانکه می‌گویند ناسالم و در تابستان گرمای آن

بسیار زیاد است. تهران در ناحیه‌ای واقع است که به نام ری معروف است. این ناحیه فوق‌العاده پهناور و حاصلخیز است. این ناحیه در قلمرو حکومت داماد تیمور است.»

کلاویخو در پایان نوشته است: «سه‌شنبه بعد به هنگام غروب آفتاب از تهران به راه افتادیم و پس از پیمودن دو فرسخ در جانب راست، بناهای شهری عظیم را دیدیم که متروک مانده و ویران گشته بود. اما بسیاری از برج‌های آن هنوز هم برپا بود و خرابه‌های چند مسجد را دیدیم. این آثار همان شهری است که در گذشته بزرگ‌ترین شهر تمام آن منطقه بود. اما اکنون دیگر این شهر به کلی خالی از سکنه است.»

در مورد بنای نخستین ری نظرات متفاوتی وجود دارد. در نزهةالقلوب حمدالله مستوفی^۱، ریاض‌السیاحه شیروانی و جنة‌النعمین مازندرانی به نقل از فقیه محمدی، «آمده است که ری را شیت پیامبر فرزند حضرت آدم ابوالبشر بنا نمود و هوشنگ پیشدادی در عمارت و زراعت آن کوشید و پس از آن منوچهر پسر ایرج آن را مرمت کرد.

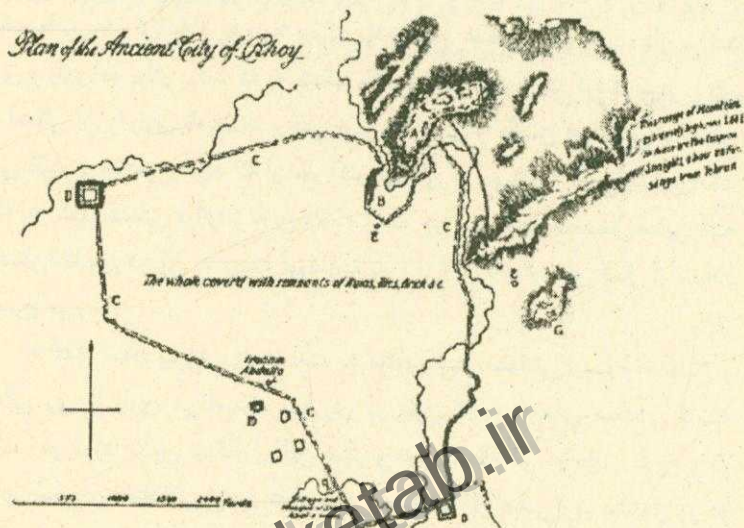
رابرت کرپورتر، سیاح انگلیسی از مؤلف کتاب آثارالبلاد زکریابن محمدبن محمود غزنوی نقل می‌کند: «ایرانیان بنای این شهر را به هوشنگ، پسر بزرگ کیومرث نسبت می‌دهند.» همچنین امین احمد رازی^۲ مؤلف کتاب هفت اقلیم می‌نویسد: «در بنای شهری اصفهان بسیار کرده‌اند، بعضی برآنند که ری را رازبن اصفهان بن فلوح بنا کرده و برخی گویند هوشنگ ساخته و کسانی هم روایت می‌کنند کیخسرو بن سیاوش.»

همچنین می‌گویند ری، شهری است که فیروزبن یزید بنا کرد و آن را «رام فیروز» نام نهاد. علاوه بر عده‌ای که ری را به فرزند نوح^(ع) که در آن زمان «روی»، «راز» یا «ری» نام داشت، نسبت داده‌اند، عده‌ای دیگر آن را به به فرزند حضرت آدم نسبت داده‌اند. در مختصرالبلدان، ابن فقیه بنای ری به احفاد بیلان ابن اصبهان بن فلوج بن سام بن نوح نسبت داده شده است. ابن فقیه و یاقوت از قول کلبی داستان را چنین نقل کرده‌اند که: «روزی دختر رؤی به موضع شهر باستانی ری رفت، دُرّاجی را دید که بالای درخت انجیری نشسته از آن می‌خورد؛

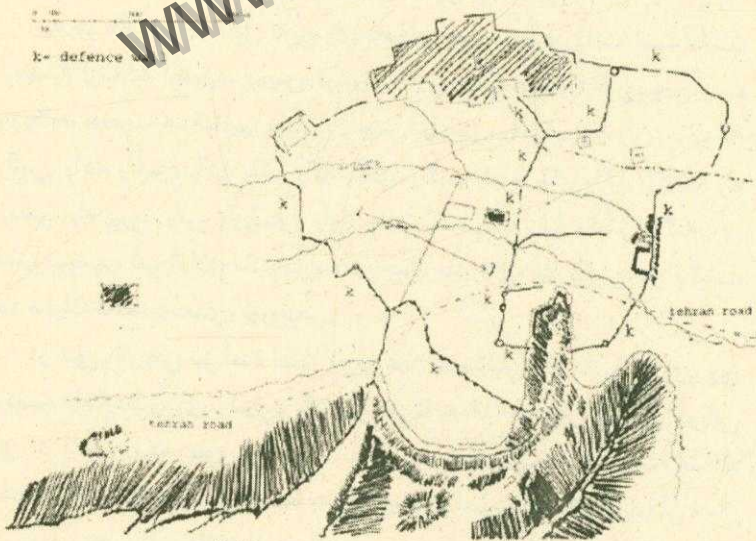
۱. کتابی دانشنامه‌گونه از حمدالله مستوفی است. وی این کتاب را در سال ۷۴۰ قمری نگاشته و شامل یک بخش به نام فاتحه، سه مقاله و یک بخش به عنوان خاتمه است.

۲. هفت اقلیم، اثر امین احمد رازی، تذکره‌ای است تاریخی و جغرافیایی که به تشریح اقالیم سبعة پرداخته و در ضمن توصیف برخی از شهرها و آبادی‌ها، به اجمال و گاه به تفصیل، از بزرگان و مشاهیر آنها سخن گفته است. کتاب، به زبان فارسی و در سال ۱۰۱۸ ق، در طول شش سال، نوشته شده است.

بانگ برآورد که: «بُورِ انجیر»، یعنی دراج انجیر می‌خورد. از آن پس شهر را «بُورانجیر» نامیدند، تا آنکه مردم ری آن را به «بهرریز» مبدل ساختند.

ری، نقشه سر رابرت کری (۱۸۲۱-۱۸۲۲)

ری، نقشه پاسکال کست (۱۸۴۱-۱۸۴۲)

برخی نیز معتقدند بنای ری به زمان اقوام آریایی می‌رسد و از تمام شهرهای مادها بزرگ‌تر بوده است، همچنین در کتاب مجمل‌التواریخ و القصص آمده است: «منوچهر بدین جایگاه شهری از نو بنا نهاد و آن را ماه جان نام کرد». همچنین ری در تقسیمات پیش از اسلام جزء ماد بزرگ بوده است. عده‌ای دیگر عقیده دارند که ری و رازی دو برادر بودند که به کمک یکدیگر این شهر را بنا کردند. شهر را ری و اهالی آن را رازی نامیدند. برخی نیز بانی ری را رازبن فارسیین لواسانی می‌دانند، در مجموع آنچه که از نظر اکثر مورخان در مورد ری برمی‌آید این است که این شهر قدمتی فراتر از تاریخ داشته است چرا که قدمت سفال‌هایی که باستان‌شناسان در ری به دست آورده‌اند، به ۴۰۰۰ تا ۶۰۰۰ سال قبل از میلاد مسیح می‌رسد.

به گفته استاد پیرنیا، ری در لغت به معنای شهر سلطنتی است و ساکنین و اهالی ری را رازی می‌نامیدند. شهرری در طول تاریخ نام‌های متعددی داشته است. در مورد دلایل نام‌گذاری این شهر و تغییرات نام آن در طول تاریخ و در بنای شهرری اختلافاتی وجود دارد. برخی معتقدند که اسامی ری مشتمل بر دو بخش است؛ بخش اول نام مشخصی بوده که بنای ری را به آنها نسبت داده‌اند و بخش دوم شامل معانی لغوی یا افسانه‌های منقول بوده است.

به هر حال ری در طول تاریخ خود نام‌های بسیار دیگری داشته است مانند: آرساسیا، آرساکیا، ارشکیه، اروپس، اروپوس، آلری، اوری، اورپس، ائوروپوس، بت رازیکیه، حضرت عبدالعظیم، دورا، ر، راجیس، راجیش، راجیک، راز، رازی، رازوک، رازس، راک، راکس، راکیا، راگ، راگا، راگای، راگز، راگس، راگو، راگیا، راگیانا، رام اردشیر، رام پیروز، رائی، راورپس، رای، رغه، رک، رگ، رگا، رگس، رگه، ری ارشیر، ریشهر، شیخ‌البلاد، ماد پایین، ماد راجیانا، ماد رازی، ماد راگیان، ماد رگیانا، ماد سفیلا، محمدیه، مدی، ثوروپوس.

در متون تاریخی نیز آمده است که در عهد ساسانیان این شهر را ری، ری اردشیر، رام اردشیر، ری - شهر و رام فیروز می‌نامیده‌اند. همچنین در زبان سریانی ری، در ارمنی ر، در پهلوی رغ یا رک برای نام شهرری به کار رفته است. مشخص است که تمام این واژه‌ها به یک ریشه و اصل بازمی‌گردند، اما آن اصل چه بوده و چه معنایی داشته است به درستی روشن نیست.

ژان شاردن سیاح و جهانگرد دوره ی صفوی نیز القاب و عناوین دیگری مانند باب الابواب الارض، سوق العالم و بلدةالبلاد را برای ری ذکر می کند و یا در یک متن جغرافیایی قرن چهارم هجری از ری به نام مهدیه یاد شده و در مورد علت این نامگذاری آمده است: «زیرا مهدی در روزگار منصور در ری اقامت داشت و رشید در آنجا زاده شد».

www.ketab.ir